

Pozicijski dokument: Migracije u doba klimatske krize

Ovaj dokument i preporuke koje iz njega proizlaze nastale su na temelju panel rasprave “Migracije u doba klimatske krize” održane u Zagrebu 9. prosinca 2022. u okviru projekta “Climate of Change” u organizaciji Platforme za međunarodnu građansku solidarnost Hrvatske, Zelene akcije i Human Rights Film Festivala.

Pravni okvir i zaštita ljudskih prava izbjeglica u Hrvatskoj

Sustav traženja azila ili utočišta definiran je europskim i nacionalnim propisima, a proizlazi iz **Konvencije Ujedinjenih naroda o statusu izbjeglica iz 1951. godine**. Prema Konvenciji, izbjeglicom se smatra osoba koja se ne nalazi na mjestu svog državljanstva te osnovano strahuje od progona zbog vjere, nacionalne pripadnosti, političkog mišljenja ili pripadnosti određenoj društvenoj skupini, zbog čega ne može tražiti zaštitu države podrijetla. Važno je istaknuti da osoba ne postaje izbjeglica odlukom javnog suda ili tijela, već stvarnim okolnostima.

Jedan od ključnih izazova za izbjeglice u Hrvatskoj jest priznavanje njihovog pravnog statusa. Trenutni propisi navode uvjet da se osoba mora nalaziti na teritoriju države od koje traži azil, što je ponekad otežano zbog viznog režima i drugih prepreka, prvenstveno činjenice da ne mogu ući u Republiku Hrvatsku na regularan način zbog nedostatka važećih dokumenata. Osobama u tim okolnostima prijeto ugroza sigurnosti zbog teških klimatskih i vremenskih uvjeta, ali i grubog postupanja od strane policije na granicama.

U praksi se osobama administrativnim i drugim preprekama onemogućuje ili otežava pristup iniciranju traženja azila. Zbog neadekvatnih politika na nacionalnoj, ali i razini Europske unije, postupci javnih tijela idu u smjeru prebacivanja odgovornosti na druge zemlje, odnosno onih iz koje su izbjeglice nepotrebno došle u zemlju trenutnog boravka. U Hrvatskoj se ni propisi definirani od strane Europske unije ne provode na odgovarajući način. Na granicama se nerijetko vrše nezakonita protjerivanja preko granice, tzv. *Pushbackovi*, a zabilježeni su i slučajevi nasilja i oduzimanja osobne imovine od strane policije. Pojedincima koji ipak uspiju ući u Republiku Hrvatsku često je otežan pristup pravnoj pomoći i sustavu traženja azila. Politike odobravanja zaštite osoba su restriktivne i nedosljedne. Prvi korak ka kvalitetnijim politikama odobravanja azila jest da se **pravnim sustavom treba osigurati mogućnost izbjeglice da neko javno tijelo prizna njegov ili njezin status izbjeglice**, pri čemu je ključno uspostaviti nezavisni mehanizam kontrole. Druga tijela javne vlasti kao što je Pučka pravobraniteljica moraju imati pristup dokumentaciji, zahvaćenim pojedincima i objektima u slučaju prijavljenog nezakonitog postupanja

policije. Također je potrebno osigurati pristup detencijskim centrima organizacijama civilnog društva u svrhu postizanja unaprjeđenja sustava.

Klimatske migracije

Specifičnu podskupinu izbjeglica i migranata čine klimatske izbjeglice i migranti. Međunarodna zajednica nema još jasan odgovor na ovaj rastući problem koji zahvaća sve veći broj ljudi. Trenutno ne postoji formalna definicija klimatskih izbjeglica u sustavu međunarodnog prava, kao niti u Europskoj uniji niti državama članicama. Za potrebe ovog teksta koristit ćemo radnu **definiciju klimatskih izbjeglica kao osoba koje su zbog ekstremnih promjena u svom okolišu uzrokovanih klimatskim promjenama prisiljene napustiti svoj dom (privremeno ili trajno) u potrazi za zaštitom i boljim životnim uvjetima bilo u stranoj ili svojoj državi.** Definicija tako obuhvaća i nagle i postupne promjene u okolišu kao okidač za preseljenje te privremena i trajna preseljenja. Preseljenja razlikujemo i prema lokaciji novog mjesta boravka na unutargranične (koje su znatno češće, primjerice iz ruralnih u urbane sredine pogođenih država) i prekogranične. Konvencionalna definicija izbjeglica u sebi sadrži i element prisile napuštanja vlastitog doma, bilo ekonomske, političke ili fizičke. S obzirom na nejasnu definiciju i nedostatak međunarodnog pravnog okvira, teško je odrediti tko bi sve trebao uživati međunarodnu zaštitu prema statusu klimatskih izbjeglica.

Situaciju dodatno komplicira činjenica da klimatske promjene često nisu isključivi, već jedan od više razloga za napuštanje doma. Neki od drugih mogućih razloga su siromaštvo, nedostatak hrane i pića, uništenje poljoprivrednih usjeva i izvora pitke vode, prenapučenost, rat i dr. U tim uvjetima teško je odrediti kad su klimatske promjene presudan razlog preseljenja. Budući da u slučaju klimatskih migranata izostaje element progona koji je osnova za odobravanje statusa azilanta, njihov položaj je još gori nego konvencionalnih izbjeglica budući da nemaju mogućnost pravne zaštite.

U današnjoj političkoj klimi je u većini zemalja politički neprihvatljivo širiti definiciju iz Konvencije Ujedinjenih naroda o statusu izbjeglica iz 1951. godine. Ona je namijenjena zaštiti relativno uske skupine ljudi, dok su klimatski migranti potencijalno vrlo široka i brojna skupina, a trenutni sustav nije prilagođen tolikom broju ljudi. U nedostatku međunarodnog okvira pojavljuju se određeni pravno neobvezujući instrumenti zaštite kojima države ispituju mogućnosti suradnje i solidarnosti. Neki od primjera su **Globalni sporazum o izbjeglicama i migracijama** koji se provodi na temelju vrijednosti Europske unije te Nansen inicijativa Norveške i Švedske. Njima se nastoji definirati kako države mogu reagirati na situacije hitne potrebe (poplave, požari i sl.) gdje je potrebno u kratkom roku zbrinuti veliki broj ljudi dislociranih ljudi. Postoje i pokušaji ostvarenja prava sudovima, no riječ je često o dugotrajnim procesima, koji čak i u uspješnim slučajevima ne mogu

sustavno utjecati na javne politike. Prema zaključki **Odbora za ljudska prava Ujedinjenih naroda iz 2019. godine**, klimatske promjene mogu dovesti do potrebe za međunarodnom zaštitom i obveze država koje prihvataju migrante da ih ne smiju deportirati, iako su kriteriji za tu zaštitu vrlo visoki i teško ostvarivi, odnosno nužno je dokazati neposrednu fizičku ugrozu za život i sigurnost pojedinca.

Kako smanjiti utjecaj klimatskih promjena i poboljšati položaj klimatskih migranata?

Na **27. konferenciji UN-a o klimatskim promjenama (COP 27)**, održanoj u studenom 2022. godine u Egiptu, uspostavljen je mehanizam kojim se potiče države koje su glavni emiteri stakleničkih plinova da financiraju prilagodbu i naknadu štete državama koje su najviše pogođene klimatskim promjena. Cilj je spriječiti potrebu za migracijama na njihovom izvoru tako što će se ublažiti utjecaj klimatskih promjena. Posebice je važno istaknuti kontekst povijesne odgovornosti industrijaliziranih zapadnih država koje su kumulativno daleko najviše utjecale na povećanje emisije stakleničkih plinova, dok njihove posljedice najviše pogađaju zemlje u razvoju na Globalnom jugu.

Potrebno je učiniti niz promjena kako na globalnoj, tako i na nacionalnim razinama kako bi se ublažile posljedice klimatskih promjena:

- **Proglašenje klimatske uzbune** i usmjerenja ka dekarbonizaciji, promjeni načina proizvodnje, poljoprivrednog uzgoja i proizvodnje hrane, transporta i individualnih potrošačkih navika.
- Zadržavanje globalnog zatopljenja ispod 1.5 °C **postizanjem klimatske neutralnosti Europski unije do 2040.** Smatramo da je potrebno ubrzati i intenzivirati napore u postizanju karbonske neutralnosti na razini EU i dodatno smanjiti emisije stakleničkih plinova.
- **Osiguranje pravedne zelene tranzicije** s fosilnih goriva na obnovljive izvore energije u kontekstu globalne gospodarske krize i rastuće inflacije. Kako bi se prvenstveno pomoglo kućanstvima s nižim prihodima pri prelasku na obnovljive izvore energije, potrebne su značajna javna ulaganja, kako na razini EU, tako i na nacionalnim ali i lokalnim i regionalnim razinama.
- **Zaštita klimatskih migranata kroz pristup utemeljen na ljudskih pravima**, pri čemu je važno djelovati u dva smjera. S jedne strane, prihvat i integracija dolazećih izbjeglica, ali istovremeno i prepoznavanje prava na ostanak u vlastitoj zemlji, odnosno preventivno djelovanje kako se ne bi dogodile posljedice zbog kojih ljudi moraju napuštati svoje domove.
- **Osiguranje sudjelovanja mladih u procesima donošenja odluka i zaštita prava djece.** Sudjelovanje organizacija civilnog društva, posebice onih koji rade s

mladima, nužno je na svim razinama (međunarodna, nacionalna, regionalna, lokalna) kako bi se osigurala predstavljenost slojeva društva koji inače ne posjeduju veliki politički kapital, a koji će u budućnosti snositi posljedice današnjih odluka. Djeca i mladi predstavljaju skupine koje su najviše ugrožene posljedicama klimatskih promjena.

- **Usvajanje međunarodnog sporazuma o Mehanizmu gubitaka i štete** u kontekstu međunarodne razvojne suradnje, kojim bi se nastojalo kompenzirati neizbježne troškove i materijalne štete državama pogođenim posljedicama klimatskih promjena. Pritom bi veća razina obveza zbog povijesne odgovornosti trebala pasti na razvijene i bogate države.
- Zaštita prava i ravnopravno sudjelovanje žena u procesima donošenja odluka vezanih uz klimatske promjene. Istraživanja pokazuju da su žene i djevojčice diljem svijeta, zbog svojih tradicionalnih uloga brige za kućanstva i ovisnosti o lokalnim izvorima hrane, vode i energije, znatno više pogođene negativnim posljedicama klimatskih promjena.

U slučaju potrebe za dodatnim informacijama ili prijedloga suradnje na temu povezanosti između klimatskih promjena i migracija, autore ovog teksta moguće je kontaktirati putem e-mail adrese crosol@crosol.hr.

Ova publikacija nastala je uz financijsku potporu Europske unije. Njezin sadržaj je isključiva odgovornost Platforme za međunarodnu građansku solidarnost Hrvatske i ne odražava nužno stavove Europske unije.

